

OBCHODOVANIE S AGRÁRNymi PRODUKTMI NA KOMODITNEJ BURZE BRATISLAVA

TRADING WITH AGRARIAN PRODUCTS IN MARKET BRATISLAVA

BRIESTENSKÝ Marek (SR)

ABSTRACT

Market is typical for high-size trading. At world markets is traded in the average approximately 1/3 of agrarian production made by trade input of specific country in agriculture.. Departure from the rule create markets in USA and in Canada, where capacities of contracts exceed yearly crops of country. Slovak republic in locality of trading at market tails away against existent average, what is proof of bad operation trading system. Quantity of traded agricultural production is very low.

KEY WORDS

Market, trading, agriproduct, production

ÚVOD

Význam obchodu si uvedomovali už naši predkovia na počiatku rozvoja spoločenskej del'by práce, kedy postupne ľudstvo prichádzalo na to, že práve prostredníctvom obchodu sú schopní efektívne využívať svoju prácu a ostatné výrobné faktory na výrobu statkov a ich následnú výmenu za iné, im dovtedy nedostupné. Poľnohospodárske produkty boli už na počiatku vývoja obchodu predmetom intenzívnej výmeny. Obchodovanie s poľnohospodárskymi produktmi si vždy vyžadovalo riešiť nové a nové problémy, ktoré vznikali v dôsledku stále sa zrýchľujúceho vedecko-technického rozvoja a jeho vplyvu na fungovanie celej spoločnosti. Stále významnejšou sa stávala schopnosť poľnohospodárov nielen vyrobiť ale aj úspešne predáť svoje produkty. Agrárny trh je miestom stretávania sa spotrebiteľov, prvovýrobcov, obchodníkov, dodávateľov vstupov a spracovateľov, kde si vzájomne vymieňajú tovary a služby. Fungovanie trhu každej poľnohospodárskej komodity je výsledkom vzájomnej interakcie týchto zúčastnených trhových subjektov, ako aj ich snáh o maximalizáciu pozitívnych efektov, čiže snáh o dosiahnutie čo najväčšieho uspokojovania potrieb na strane spotrebiteľa a čo najväčšieho hospodárskeho výsledku na strane prvovýrobcov. Pričom správanie sa každého trhového subjektu je odrazom synergického efektu pôsobenia ostatných subjektov, ale aj iných determinantov vnútorného a vonkajšieho prostredia, v ktorom trhové subjekty robia svoje rozhodnutia.

Priebeh obchodovania s agroproduktami bol od nepamäti ovplyvnený osobitosťou poľnohospodárskej výroby. Sezónnosť a dlhý výrobný cyklus rastlinnej výroby boli prvky s výrazným podielom na problémoch s peňažnými tokmi tak prvovýrobcov ako aj spracovateľov. Poľnohospodárov núti zálohovať finančné prostriedky minimálne na polročné obdobie a spracovateľov odkupovať produkciu nárazovo po zbere úrody. Keď sa v 19. storočí na Slovensku postupne začal rozvíjať trh s obilím, bolo nevyhnutné vytvorenie právnej úpravy napomáhajúcej vyjasneniu a sprehl'adneniu vzniknutých dlžnícko-veriteľských vzťahov. Takýmito nástrojmi sa stali cenné papiere, či už univerzálne použiteľné, ako sú napríklad zmenky prípadne náložné listy, alebo zohľadňujúce špecifiká obchodovania s agroproduktami – skladiskové listy. Nevyhnutné bolo zintenzívnenie a zefektívnenie ich implementácie do hospodárskej praxe. Postupne sa okrem inštrumentu zastupujúceho reálny

tovar v obchodných vzťahoch medzi prvovýrobcami a spracovateľmi skladiskové listy stávajú nástrojom štátnej podpory poľnohospodárov a ochrany trhu s obilím.

Podľa **Viestovej (1)**., obchod je hlavným organizátorom obehu tovaru. Predstavuje jeden z najdynamickejších sektorov hospodárstva a samostatnú ekonomickú činnosť špecifikovanú na výmenu prostredníctvom kúpy a predaja. Obchod je uskutočňovanie výmeny produktov prostredníctvom peňazí. Je najrozvinutejšou formou tovarovo-peňažných vzťahov. Je spojovací článok medzi rôznymi hospodárskymi odvetviami, ktorý je zameraný na uskutočňovanie obehu tovaru. Termín obchod sa používa na označenie súhrnu všetkých činností, ktoré sa vykonávajú na zabezpečenie kúpy a predaja, ale i ako označenie organizácií, inštitúcií a podnikateľov, ktorí sa uvedenou činnosťou zaoberajú. Obchodné operácie na vnútornom trhu spotrebného tovaru, uskutočňovanie výmeny spotrebného tovaru v rámci národnej ekonomiky sú vzájomne nadväzujúce predajné, nákupné, skladovacie a ďalšie ekonomické a organizačno-technické činnosti a s nimi spojené právne úkony, ktorých vykonávaním subjekty vnútorného trhu (predovšetkým podniky a organizácie odvetvia vnútorného obchodu) plnia svoje funkcie vo sfére obehu spotrebného tovaru, t.j. pripravujú a uskutočňujú tovarovo-peňažnú výmenu týchto výrobkov v záujme uspokojovania národohospodárskych potrieb, najmä konečných trhov potrieb obyvateľstva. Základ obchodnej činnosti tvoria výmenné obchodné operácie. Sú bezprostredne späté s pohybom tovaru ako hodnoty a vyjadrujú uskutočňovanie hlavného procesu, ku ktorému dochádza vo sfére obehu.

Predaj a nákup poľnohospodárskych produktov patrí medzi významné aktivity, tvrdí **Šimo (2)**. Predaj sa realizuje najmä prostredníctvom zmluvných vzťahov do potravinárskeho priemyslu a rozličnými distribučnými cestami do obchodnej siete. Z toho vyplýva, že poľnohospodársky podnik je dodávateľom a odberatelia sú rozličný spracovatelia alebo sprostredkovatelia – zákazníci.

Úlohou obchodu je podľa **Rendoša (3)** uspokojiť potreby obyvateľstva a základnou úlohou obchodovania je spájať výrobu so spotrebou. Konštatuje, že špecifickou formou obchodu je aj nákup poľnohospodárskych výrobkov. Svojím charakterom patrí do obchodu s výrobnými prostriedkami, pretože nákup sa v prevažnej miere uskutočňuje s cieľom odpredať výrobky na výrobnú spotrebu, to znamená na ďalšie priemyselné spracovanie. Časť poľnohospodárskej produkcie sa však dostáva prostredníctvom obchodu k spotrebiteľovi, a preto z časti patrí nákup poľnohospodárskych výrobkov do obchodu so spotrebným tovarom.

Podľa **Belicu (4)** je burza trhom na tovar ako každý iný trh, ale v dôsledku kvalifikácie návštevníkov, koncentrácie obchodov na nej a rozsahu obchodov sa stala trhom vrcholným.

V literatúre sa stretávame s rôznymi definíciami burzy. Podľa **Hrvolovej (5)**., burza je trh, osobitný, vysokoorganizovaný druh trhu, ktorý sa od iných vysokoorganizovaných trhov, akými sú napríklad aukcie, clearingy, veľtrhy alebo formalizované obchody uzatvárané telefonicky, odlišuje niekoľkými črtami:

- obchoduje sa tu so zastupiteľnými tovarmi, ktoré sú istým spôsobom štandardizované alebo normatizované (t.j. sú navzájom zameniteľné),
- je to miesto, kde sa stretáva väčší počet kupujúcich a predávajúcich, t.j. stretáva sa tu agregovaná ponuka a dopyt, v dôsledku ktorých dochádza k tvorbe tzv. „objektívnej ceny”,
- burzové obchody sa konajú pravidelne, v určenom čase, v stanovených dňoch a hodinách. Každá burza má svoj vlastný „kalendár“ a „burzové hodiny“,
- burzové obchody sa konajú na určenom mieste (aby sa účastníci neminuli),
- obchodovať na burze môže len presne vymedzený okruh osôb”.

Šimo (6) charakterizuje burzové operácie ako samostatnú podnikateľskú činnosť, ktorej predmetom je zabezpečovanie informácií o dopyte a ponuke výkonov trhu, cenách, množstvách, ktoré môžu byť predmetom kúpy a predaja pre členov burzy.

Zákon č.214/1992 Zb. o burze cenných papierov burzu definuje ako právnickú osobu oprávnenú organizovať na určenom mieste a v určenom čase prostredníctvom oprávnených osôb dopyt a ponuku cenných papierov.

Podľa toho, s akým druhom statkov sa na burze obchoduje, **Daniel (7)** uvádza niekoľko základných typov búrz:

- peňažné burzy, na ktorých sa obchoduje s cennými papiermi, devízovými produktmi a produktmi od cenných papierov a devízových produktov,
- komoditné (tovarové) burzy, kde sa obchoduje s vybranými druhmi tovaru (s rôznymi poľnohospodárskymi produktmi, veľkopriemyselnými produktmi a pod.),
- burzy služieb, kde sa obchoduje so službami sprostredkovateľského, špedičného s iného charakteru,
- burzy lodného priestoru, kde sa obchoduje s prepravnými priestormi lodí.

Krejčí (8) pod pojmom Komoditná burza chápe zvláštnu formu organizovania trhu. Je to finančná inštitúcia, čo je v značnom rozpore s laickým pohľadom na jej zmysel, ktorý zvyrazňuje jej obchodný význam. Komoditná burza – ako inštitúcia – nikdy nie je obchodujúcim subjektom, vytvára len obchodné podmienky pre účastníkov burzového trhu., t.j. organizuje trh.

Podľa **Zákona č. 229/1992 Zb. o komoditných burzách v znení zmeny Zákona č. 249/1994** sa za Komoditnú burzu považuje právnická osoba, zriadená podľa tohto zákona na organizovanie burzových obchodov s tovarom, ktorý nie je predmetom burzového obchodu podľa osobitného zákona.

Krejčí (8) člení obchody na komoditnej burze z časového hľadiska do týchto troch skupín:

1. Spot obchody, v ktorých musí byť tovar väčšinou dodaný, odobratý a zaplatený v deň uzatvorenia kontraktu.
2. Promptné obchody, v ktorých musí byť kontrakt splnený do niekoľkých dní od jeho uzatvorenia.
3. Termínované forward a futures obchody, v ktorých sa dodanie, odobratie a úhrada uskutoční až po niekoľkých mesiacoch po uzatvorení kontraktu, na niektorých burzách až po osemnástich a viac mesiacoch.

Leščišin (9) nerozlišuje promptné a spotové obchody, považuje ich za totožné a definuje ich ako kúpnu zmluvu s okamžitou, alebo veľmi krátkou dobou plnenia po jej uzavretí.

MATERIÁL A METÓDY

Cieľom príspevku je zmapovať a analyzovať súčasný stav obchodovania agrárnych komodít na Komoditnej burze Bratislava. Použité metodologické postupy sme sa snažili vybrať tak, aby nám efektívne napomohli k zmapovaniu súčasnej situácie systému obchodovania s agrárnymi produktmi v SR. Na rozbor získaných údajov sme použili metódy analýzy a syntézy. Pri spracovaní problematiky v agrárnom rezorte sme použili komparáciu teoretických poznatkov a praktických skúseností. Východiskom príspevku bolo preštudovanie odbornej literatúry, príspevkov a článkov od autorov, ktorí sa zaoberajú problematikou obchodu a obchodovania, hlavne obchodovania s agrárnymi produktmi. Faktografické údaje a informácie potrebné pre spracovanie príspevku boli získané z publikačných zdrojov Ministerstva pôdohospodárstva Slovenskej Republiky, Ministerstvom hospodárstva Slovenskej Republiky, Štatistického úradu Slovenskej Republiky a Komoditnej burzy Bratislava.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Burzové obchody s poľnohospodárskymi a potravinárskymi komoditami sa realizujú prostredníctvom Komoditnej burzy, ktorá má sídlo v Bratislave. Na Burze možno obchodovať len s komoditami, ktorých prijatie k obchodom schválila Burzová komora, a ktoré sú zapísané v obchodnom registri. Burzový obchod je kúpa a predaj komodít osobami oprávnenými k burzovým obchodom, dohodnutý na burze v miestnosti a hodinách určených pre burzové zhromaždenia, prípadne aj mimo burzy za podmienok určených zákonom, týmto Štatútom a Burzovými pravidlami, ak je cena z toho obchodu zaznamenaná príslušným orgánom Burzy. Sprostredkovať obchody môžu len burzovní dohodcovia alebo súkromní dohodcovia. Predmetom obchodov na burze v rámci poľnohospodárskych produktov živočíšnych a rastlinných, potravín a pochutín sú komodity (živý hovädzí dobytok, živé ošípané, ovce, kozy živé, hovädzie mäso čerstvé alebo chladené, hovädzie mäso mrazené, bravčové mäso čerstvé, chladené, mrazené, baranie alebo kozie mäso čerstvé, chladené alebo mrazené, hydina nedelená, čerstvá a chladená, ryby čerstvé alebo chladené, ryby zmrazené, rybacie filé, mlieko a smotana, cmar, kyslé mlieko a smotana, jogurt, kefír a ostatné skvasené alebo acidofilné mlieko a smotana, maslo a iné tuky z mlieka, syry a tvaroh, zemiaky, rôzne druhy zeleniny, pšenica a sú raž, raž, jačmeň, kukurica, ovos, ryža, cukrová repa a ďalšie poľnohospodárske a potravinárske produkty, presne vymedzené v štatúte komoditnej burzy). Pri burzových obchodoch musia byť všetkým účastníkom dostupné v rovnakom čase rovnaké informácie o skutočnostiach významných pre vývoj kurzov komodít, s ktorými sa na burze obchoduje.

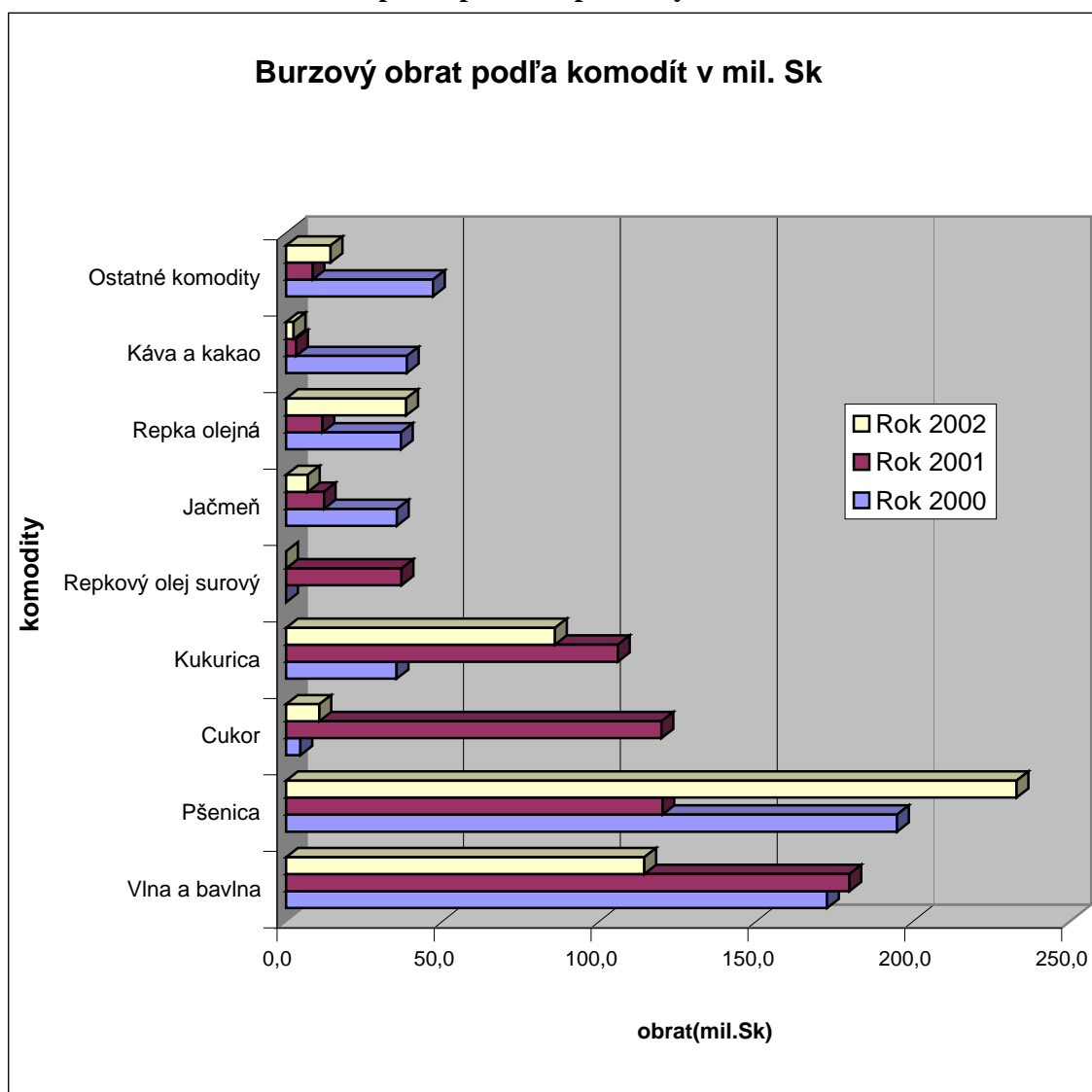
Komoditná štruktúra obratu na KBB v rokoch 2000 - 2002						
Komodita	Rok 2000		Rok 2001		Rok 2002	
	mil. Sk	%	mil. Sk	%	mil. Sk	%
Vlna a bavlna	172,381	30,56	179,567	30,07	114,220	22,61
Pšenica	194,756	34,53	119,995	20,09	232,793	46,09
Cukor	4,535	0,80	119,678	20,04	10,630	2,10
Kukurica	35,188	6,24	105,796	17,72	85,706	16,97
Repkový olej surový	-	-	36,800	6,16	-	-
Jačmeň	35,303	6,26	12,065	2,02	6,920	1,37
Repka olejná	36,630	6,49	11,598	1,94	38,285	7,58
Káva a kakao	38,484	6,82	3,196	0,54	2,354	0,47
Ostatné komodity	46,818	8,30	8,494	1,42	14,225	2,82
SPOLU	564,095	100,0	597,189	100,0	505,133	100,0

Prameň: Komoditná burza Bratislava, 2003

Produkcija a ceny vybraných poľnohospodárskych plodín v rokoch 2000 - 2002						
Ukazovateľ	Produkcija v tis. T			Obrat v tis. Sk		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
pšenica	1 254	1 800	1 554	194 756	119 995	232 793
jačmeň	397	613	695	35 303	12 065	692
kukurica na zrno	440	616	754	35 188	105 796	85 706
repka olejná	134	241	257	3 663	11 598	38 285

Priemerné ceny a percento obchodovania poľnohospodárskych komodít v rokoch 2000 - 2002						
Ukazovateľ	Priemerné ceny v tis. Sk/t			Percento obchodovania na burze		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
pšenica	4,548	4,571	4,589	0,3415%	0,1458%	0,3264%
jačmeň	4,903	4,967	5,085	0,1814%	0,0396%	0,0020%
kukurica na zrno	4,000	4,200	4,442	0,1999%	0,4089%	0,2559%
repka olejná	7,831	7,884	7,935	0,0349%	0,0610%	0,1877%

Porovnanie burzového obratu podľa poľnohospodárskych komodít v rokoch 2000 – 2004

ZÁVER

Jednou z možností ako zvýšiť objem obchodov s agrárnymi produktmi by mohla byť existencia rozvinutej komoditnej burzy. Činnosť komoditnej burzy môže v krátkom čase napomôcť štátu lepšie zvládnuť makroekonomické súvislosti hospodárskej politiky. Burza sprehľadňuje tovarové a peňažné toky, znižuje úroveň cenových výkyvov daných komodít, systémovo zabezpečuje obojstranné plnenie zmlúv uzatvorených na burze. Komoditná burza

stimuluje rast a reštrukturalizáciu výroby pod tlakom obchodu a konkurencie a umožňuje tým trhové správanie sa štátnych inštitúcií pri regulácii trhu a zadávaním niektorých štátnych objednávok. Komoditná burza ašpiruje aj na spoluúčasť v zabezpečení zásadnej zmeny správania sa podnikateľských subjektov, túto zmenu nemôže zabezpečiť len z podnikateľských peňazí, ale vzájomným koordinovaným postupom v spolupráci so štátom. Štát určuje ekonomické podmienky a vytvára inštitúcie, ktoré ovplyvňujú správanie sa podnikateľov a iných subjektov trhu, môže taktiež zabezpečovať všeobecne prospešné správanie podnikateľov reštrikčne a stimulačne, priamymi alebo nepriamymi nástrojmi. Je zodpovedný za ich správnu mieru a kombináciu. Ak chce štát trh rozvíjať, musí zo strategického hľadiska rozumne podporovať tie inštitúcie, ktoré mu pomáhajú plniť jeho základnú ekonomickú funkciu.

Komoditná burza je obchodným miestom, v ktorom dodávateľ môže predat' a odberateľ kúpiť tovar výhodnejšie než doteraz, a to vďaka špecifickým burzovým podmienkam. Komoditná burza nie je vhodným miestom na obchodovanie s tovarmi, ktoré sú nepredajné. Výhodou podnikateľa vo vzťahu k burze je to, že realizuje ponuku a dopyt, ktoré mu vyhovujú v jeho celkovej stratégii. Burza podnikateľovi umožňuje kombinovať stratégiu stability a stratégiu špekulácie, vytvára mu predpoklady na využitie silných stránok a eliminovanie slabých stránok každej z nich. Okrem nových trhových subjektov, komoditná burza podnikateľovi poskytuje aj významné komerčné a finančné služby. Na to aby sa využili potencionálne výhody z obchodovania na komoditnej burze je potrebné predovšetkým prejavíť vôľu hľadať ich. To predpokladá poznanie princípov burzového obchodovania, rozobratie vlastnej podnikovej stratégie a rámci nej určiť zameranie a postupnosť účasti v obchodovaní na komoditnej burze. Viackrát zlyhali možnosti vzájomnej výhodnej spolupráce medzi komoditnou burzou a podnikateľmi z ich obavy z novosti burzového obchodovania. Tieto obavy sú úplne neodôvodnené. Jednak aj tie najzložitejšie veci sú vo svojej podstate veľmi jednoduché a jednak potrvá ešte nejaký čas, kým sa budú vypracúvať na našej komoditnej burze zložité modely fundamentálnej a technickej analýzy vývoja cien a reakcií na cenové zmeny. Široké spektrum ponuky a dopytu a rovnaká informácia v tom istom čase pre všetky zainteresované subjekty ešte obchodu nikdy a nikde neuškodili. Výhody pre každého a pre všetkých však bude komoditná burza poskytovať v plnej miere až vtedy, keď sa mnoho subjektov prostredníctvom burzy obchodovať. Tým sa podstatne zvýši počet možných kombinácií hľadania a využitia netradičných obchodných riešení a vyvinie sa reálny tlak na kvalitatívne zvýšenie úrovne komerčných a finančných služieb poskytovaných burzou. Porovnaním praktických skúseností s fungovaním Komoditnej burzy Bratislava a teoretických predpokladov sme dospeli k záveru, že potenciál ktorý nám Komoditná burza Bratislava poskytuje nie je ani zďaleka využívaný tak ako by mal byť. Burza je viac využívaná na reálny nákup a predaj produkcie ako na burzovú špekuláciu. Mnohí účastníci burzových obchodov si vlastne ani neuvedomujú, že burza im ponúka viaceré možnosti špekulácie a zabezpečenia sa proti rizikám vyplývajúcim z rastu, alebo poklesu cien. Úzka ponuka burzových komodít takisto len odzrkadľuje nerozvinutosť našej ekonomiky. V situácii, kedy sa burzové obchody zameriavajú hlavne len na fyzické dodávky by bolo zbytočné rozšíriť ponuku o burzové komodity, ktoré sa u nás vo veľkej miere nepoužívajú tak ako v iných ekonomikách. Proces akceptácie komoditnej burzy všetkými zainteresovanými subjektami je proces zdĺhavý a náročný. Vybudovanie dobre fungujúcej burzy je v súčasnosti bez aktívnej účasti štátu nemožné.

ANOTÁCIA

Komoditná burza je typická pre veľkoobjemové obchodovanie. Na svetových komoditných burzách sa obchoduje v priemere približne 1/3 agrárnej produkcie vyprodukovanej výrobnými faktormi určitej krajiny v poľnohospodárstve. Výnimku tvoria komoditné burzy USA a Kanady, kde objemy kontraktov každoročne preyšujú úrodu

krajiny. Slovenská republika v oblasti obchodovania na komoditnej burze zaostáva oproti danému priemeru, čo je dôkazom zlého fungovania systému obchodovania. Množstvo obchodovanej poľnohospodárskej produkcie je veľmi nízke.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Komoditná burza, obchodovanie, agroprodukt, produkcia

LITERATÚRA

1. VIESTOVÁ, K.: Teória obchodu. Bratislava: Sprint, 2001. ISBN 80-88848-88-1
2. ŠIMO, D.: Manažment podnikov PPok. Nitra, 1993. ISBN 80-7137-130-0
3. RENDOŠ, L.: Ekonomika vnútorného obchodu. Bratislava, 1978. ISBN 80-88848-18-1
4. BELICA, M.: Financie, banky, burzy. Nitra: VŠP, 1994. ISBN 80-7137-161-0
5. HRVOĽOVÁ, B.: Finančný trh. Bratislava: Emka, 1994. ISBN 80-967207-9-1
6. ŠIMO, D.: Manažment a marketing. In: Zborník vedeckých prác. Nitra, 2002. ISBN 80-8069-027-8
7. DANIEL, P. a kol.: Analýza finančných trhov. In: Finančný radca 1-2/1999, Bratislava, ISSN 1335-3861
8. KREJČÍ, I.: Význam komoditnej burzy v ekonomike. Bratislava: VEDA, 1995. ISBN 80-224-0406-3
9. LEŠČIŠIN, J.: Burzovníctvo. Prešov: Vydavateľstvo Michala Paška, 1999. ISBN 80-7165-200-8
10. Komoditná burza Bratislava. <http://www.kbb.sk> (2004-11-14)
11. Zákon č. 214/1992 Zb. o burze cenných papierov
12. Zákon č. 229/1992 Zb. o komoditných burzách v znení zmeny zákona č. 249/1994

KONTAKTNÁ ADRESA

Ing. Marek Briestenský, Katedra manažmentu a marketingu, Fakulta ekonomiky a manažmentu SPU, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, tel.: 0905 981 904, marek@bax.sk